

Eesti Teaduste Akadeemia

ARENГУKAVA

2006–2010

1. SISSEJUHATUS

Käesolev arengukava määrab Eesti Teaduste Akadeemia kui avalik-õigusliku teadusorganisatsiooni tegevussuunad aastateks 2006–2010, et tõsta Akadeemia rolli ja vastutust teaduse arengu ja kõrgtehnoloogilise innovatsiooni suunamisel, riigi teadus- ja arendustegevuse strateegia kujundamisel, rahvusvahelise teaduskoostöö arendamisel Euroopa Liiduga ja teiste riikidega. Dokument on järg Akadeemia arengukavale aastateks 2000–2004, mis kinnitati üldkogu poolt 15.06.2000. Vaatamata probleemidele aitas see kava suurendada teadus- ja arendustegevuse osa Eestis ja tutvustada meie riiki teadmisi väärtustava maana.

2. EESTI TEADUSTE AKADEEMIA

Eesti Teaduste Akadeemia ülesanded on reguleeritud vastavate õigusaktide (Eesti Teaduste Akadeemia Seadus, Teadus- ja Arendustegevuse Korralduse Seadus) ja Eesti Teaduste Akadeemia põhikirjaga. Kõrge kvalifikatsiooniga teadlaste koguna on Akadeemia oma tegevuses juhitud Riigikogus 2001. a detsembris heaks kiidetud teadus- ja arendustegevuse strateegiast “Teadmistepõhine Eesti” ja osaleb selle uue redaktsiooni (aastateks 2007–2013) väljatöötamisel.

Akadeemia seab oma eesmärgiks:

- analüüsida Eestis ja maailmas toimuvaid arenguid ja teadusuuringute tulemusi ning juhtida tähelepanu Eestis vajalikele kõrgetasemeliste teadusuuringutele;
- mõjutada teaduspoliitikat ja ühiskonda teel teadmistekeskse Eesti poole;
- aidata kaasa Eesti majanduslikule, sotsiaalsele ja kultuurilisele arengule ning keskkonnohoiule.

Nende sihtide saavutamiseks algatab Akadeemia vajadusel õigusaktide muutmisi ja täiendusi.

3. TEGEVUSE PÕHIMÕTTED

3.1. Visioon

Teadmistepõhise ühiskonna aluseks on asjatundjate kriitilise massi olemasolu ühiskonnas ning nende tegevuse tunnustamine ühiskonna arengut mõjutavate poliitiliste jõudude poolt. Kuigi reaalteadused ja neile tuginevad arendustööd ning innovaatika on ühiskonna ainelise heaolu peamootorid, ei vastandu nad ühiskonna kultuuri, eetikat ja sidusust tagavatele humanitaar- ja sotsiaalteadustele.

Riigi arengu eelduseks on teadmiste toimiv mõju poliitikale. Teaduse globaliseerumine seab Eesti riigi ette spetsiifilisi lahendamist nõudvaid küsimusi, mis tulenevad keskkonna, populatsiooni ja senise teadustöö iseärasustest. Akadeemia tegevuse eesmärk on tagada teadlaste ja otsustajate koostöö küsimustes, mis on seotud füüsilise ja vaimse keskkonnaga, elanikkonna tervisega ning ühiskonna säästva ja jätkusuutliku arenguga. Seejuures peab Akadeemia võimalusel ja vajadusel silmas pidama interdistsiplinaarsust, looduslikke ja inimtekkelisi ohtusid ning teaduse uusi arenguid. Akadeemia osaleb aktiivselt riigi haridusstrateegia kujundamisel ja rõhutab vajadust rajada ühiskonna areng tegelikele teadmistele tuginevale teaduspõhisele maailmavaatele, välistades populismi, pealiskaudsuse, subjektiivse arvamuspõhisuse ja esoteerika. Akadeemia tähtsamaid ülesandeid on seista järjekindlalt Eesti teaduse kvaliteedi eest.

Aastaks 2010 on Akadeemia teadusorganisatsioon, mille mõju ja autoriteet tugineb sõltumatul ja kõrgtasemelisel teaduslikul kogemusel. Akadeemiast on kujunenud eesliiniteaduse (nii alus- kui rakendusuringute) strateegia kujundaja Eestis. Akadeemia tänastele funktsioonidele on lisandunud:

- Teadus- ja arendustegevuse seire ning analüüs;
- Teadlaste grantfinantseerimise korraldamine;
- Eesti teadustegevuse evalveerimise korraldamine;
- Eesti teadlaste rahvusvahelise koostöö arendamine.

3.2. Tegevuskava

Akadeemia rõhutab oma rolli eesliiniteaduse (alus- ja rakendusuringute) suunamisel ja strateegia kujundamisel. Siiski piirab Akadeemia sellisuunalist tegevust ebapiisavalt reguleeritud õigusruum ja vahendite nappus. Akadeemia peab tähtsaks sünteesivate teaduste osa analüütilistest uurimustest saadud teadmiste üldistamisel ja rakendamisel. Akadeemia jätkab koostööd otsustuskogude, ülikoolide ja Eesti teadusasutuste ning rahvusvaheliste teadusorganisatsioonidega (Euroopa Teadusnõukogu (ERC), Euroopa Teadusfond (ESF), Euroopa Akadeemiate Ühendus (ALLEA), Rahvusvaheline Teadusnõukogu (ICSU) jt). Akadeemia põhitegevus peab olulises osas realiseeruma Akadeemia osakondade tegevuse kaudu ja järgib täielikult strateegia “Teadmistepõhine Eesti 2007–2013 (TE II)” eesmärke ja rakenduskavu. Vas-tava strateegia kujundamine on lõppfaasis ning Akadeemia osaleb aktiivselt selle viimistlemisel ja seadusandjale esitamisel.

3.3. Tulevikuülesanded

Akadeemia peab eriti silmas järgmisi probleeme, mis vajavad kaalumist ja lahendamist lähitulevikus või arengukavaga hõlmatud perioodi jooksul:

- a) Akadeemia jätkab konsultatsioone eesmärgiga tuua S/A Eesti Teadusfond Akadeemia “juriidilise katuse” alla – st muuta eraõiguslik sihtasutus osaks avalik-õiguslikust Akadeemiast. Kavandatav muutus soodustab teadusfondi kasvu, sidudes selle järjepidevalt riigieelarve suurenemisega. See eeldab piisavat eeltööd ning olulisi muutusi seadustes, mis peavad tagama nii teadlaskonna kui seadusandja kindlustunde, et kavandatav on kasuks teaduse arengule ja parandab uurimistööde rahastamist.
- b) Akadeemia loeb otstarbekaks võtta oma “juriidilise katuse” alla Teadus- ja Arendustegevuse Korralduse Seaduses ette nähtud teaduse evalveerimise süsteemi.
- c) Tegevus eelnimetatud punktides, samuti konkreetsete arengukavade ja -strateegiate väljatöötamine tingib analüüsi ja tulevikuseire (*foresight*) töörühma moodustamise Akadeemia juurde. Selle töörühma tegevuse tulemusi saab ka TAN arvestada oma tegevuse ja otsuste kavandamisel, võimaldades formuleerida Eesti teadus- ja arendustegevuse lühema- ja pikemaajalise taktika ja strateegia. Töörühm peaks ühtlasi kujunema oluliseks vahendajaks Eesti ning Euroopa Liidu institutsioonide ja rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide vahel. Töörühma moodustamise eelduseks on Akadeemia sellekohane finantseerimine ja sobivate inimeste leidmine.
- d) Akadeemia peab vajalikuks moodustada oma koosseisus kõrge kvalifikatsiooniga teadlastest koosneva, tähtajaliselt finantseeritud ametikohtadega teadusstruktuuri – Süvauuringute Instituudi (*Institute of Advanced Studies*), mis koondaks endasse uurija-professorid ja Akadeemia poolt konkursi korras tähtajaliselt valitud teadurid, eelkõige valdkondades, milles Eestis on juba piisavalt kõrge kompetentsus (*scientific excellence*), ning kus töötaksid 3–5 aasta vältel valdkondade tulevased liidrid. Akadeemia peab uurija-professorite ja Akadeemia poolt tähtajaliselt valitud teadurite arvu suurendamist Eesti teaduse arengu oluliseks stiimuliks. Akadeemia poolt valitud uurija-professorid ja teadurid jätkaksid tööd sobivates töörühmades Eestis või välismaal ning nende tegevus oleks täiendavalt finantseeritud. Akadeemia vaatab läbi seda valdkonda reguleerivad

- õigusaktid, eesmärgiga teha Haridus- ja Teadusministeeriumile ning seadusandjale ettepanekuid nende täiendamiseks.
- e) Akadeemia kasutab kõiki võimalusi noorteadlaste kaasamiseks oma tegevusse, korraldades seminare järel doktoritele ning leides võimalusi erinevates valdkondades töötavate uurijate tulemuste vahetamiseks, soodustamaks noorteadlaste koostööd, eriti Eestile olulistest suundades. Akadeemia asutab Eesti Kultuurkapitali allfondi noorteadlaste saavutuste esiletõstmiseks. Akadeemia seab endale sihiks leida lähiaastatel võimalusi edukalt töötavatele noorteadlastele tähtajalisi stipendiume asutada.
 - f) Akadeemia peab oluliseks teadusettekanetega osakonnakogude ja üldkogude korraldamist ning teaduslike ettekannete kuulamist Akadeemia juhatuse koosolekul. Teadusettekanetete eesmärk on informatsiooni vastastikune levitamine ning eriti piirialadel ühishuvi pakkuvate probleemide ja nende lahenduste leidmine erinevate valdkondade strateegia arendamise ja koordineerimise eesmärgil. Senisest enam pööratakse tähelepanu osakonnakogude koosolekute regulaarsusele ja suurendatakse ka üldkogude istungite arvu.
 - g) Akadeemia peab silmas vajadust suurendada oma tegevuse ja kogu teadustöö nähtavust riigis, jätkates selleks temaatiliste väljaannete publitseerimist ning suheldes senisest enam ajakirjandusega. Akadeemia püüab hinnata meedias ilmuvate teadustulemuste usaldusväärsust ning neid vajadusel täiendada. Akadeemia peab oluliseks tippteadlaste tööde jätkuvat publitseerimist Akadeemia väljaannetes ning oma liikmete osavõttu eestikeelse õppekirjanduse väljaandmisel.
 - h) Akadeemia toetab Eesti teadusasutusi nende poolt Eestis korraldatavate rahvusvaheliste teadusnõupidamiste läbiviimisel ja publitseerib ettekannete tekste Akadeemia “Toimetistes”.
 - i) Akadeemia tegevuse oluline eesmärk on leida senisest enam väljundeid rahvastiku ja kultuuriga seotud valdkondadesse Eestis. Vastavalt osaleb Akadeemia strateegia “Teadmistepõhine Eesti 2007–2013” raames kavandatud programmis “Teadus ja kultuur”, pidades seejuures silmas koostööd loomeliitudega.
 - j) Eesti majandusareng nõuab tehnikateaduste osakaalu ja tulemuslikkuse olulist suurenemist, mis eeldab riigieelarvelise ja erasektori suuremat osa selle valdkonna finantseerimisel. Tuginedes loodava analüüsi ja tulevikuseire (*foresight*) tööühma tulemustele, koostab Akadeemia prognoosi tehnoloogilise arengu võimalustest Eestis. Samal eesmärgil korraldab Akadeemia eriseminari(d) tööstusuuringute (*industrial research*) analüüsimiseks. Akadeemia peab siinjuures silmas ülikoolide ja teadusasutuste juurde kujunenud eraõiguslikke tütarfirmasid, tööühmi ja teisi uurijaid ning kutsub nende seminaride lektoriteks asjatundjaid välisriikidest.
 - k) Akadeemia ülesandeks on oma ajaloo ja akadeemikute tegevuse uurimine ning jäädvustamine. 2008. a tähistab Eesti Vabariik 90. ja Eesti Teaduste Akadeemia 70. aastapäeva. Akadeemia näitab initsiatiivi, et koos ülikoolide ja teadusasutustega korraldada nendele sündmustele pühendatud teaduslookonverents ning anda välja asjakohased trükised.
 - l) Akadeemia korrastab olemasolevad andmed teaduspoliitika valdkonnas, luues niiviisi kõigile kättesaadava juurdepääsu vajalikele materjalidele.

3.4. Tegevuskava rakendamine

Tegevuskava rakendamiseks formuleerib Akadeemia juhatuse konkreetsed tööülesanded, pidades silmas Vabariigi Valitsuse poolt 13.10.2005. a heaks kiidetud “Eesti majanduskasvu ja tööhõive tegevuskava 2005–2007. Lissaboni strateegia rakendamiseks” planeeritud meetmeid.